

100 věcech nastávala nesmírná roztržka myslí: tu jsem se já, kterému bylo od vikáře páně arcibiskupova uloženo a nařízeno mlčení o svrchu vzpomenu-
tých článcích, tenkrát na čas odmlčel a oněch vikářových pokynů jsem
z úcty k panu arcibiskupovi uctivě uposlechl, vyhýbaje se, abych neupadl
v rozkol, a vskutku jsem chtěl být poslušen anebo jsem poslušnost aspoň
105 předstíral, protože se má více poslouchat boha než lidí, jak tvrdí apoštol
Petr v Skutcích apoštolských. Pak však rozváživ, že by se z mé mlčelivosti
mohlo vplížít veliké nebezpečí do svědomí těch, kdož slyšeli moje a Jindři-
chovo hádání, vzmušil jsem se na mysl, chopil se zbraní víry, a probrav se
z ospalosti, rozhodl jsem se předložit řečené články svatému kostelu řím-
skému k přezkoušení.

3 *před panem císařem rozmnožitelem*: Karlem IV.; *rozmnožitel*: středověký překlad lat. augustus (= vznešený, posvátný; pak součást titulu panovníků) spojením se slovesem *augeo* (= množiti, zvětšovati); *arcibiskupem pražským*: Janem Očkem z Vlašimě – 5 *papežem*: Řehořem XI. – 11 *k tak ctné matce a živitelce*: pařížské univerzity – 34 *druhého Cicerona*: druhého řečníka stejně výmluvného, jako byl římský Cicero – 36 *Vergilius*: římský epik (70-19 př. n. l.) – 46 *Jindřich z Ojty*: Heinrich Totting von Oyta, významný německý profesor teologie na pražské univerzitě, který vedl s Vojtěchem Raňkú dalekosáhlý spor o teologické otázky – 60 *nad Busirida*: Busiris, mytický král v starém Egyptě, který přinášel bohům kruté lidské oběti – 64 *Vojtěch*: autor sám – 100 *od vikáře páně arcibiskupova*: pravděpodobně míněn mistr Boreš, který tento úřad zastával v l. 1370-1373 – 104 *srov. Skutk. 5,29 – 108 svatému kostelu římskému*: papežské stolici, římské kurii

JAN Z MÝTA

Mezi universitními učiteli Husovými byl také Jan z Mýta, předčasně zemřelý asi r. 1409. Jeho literární činnost byla nebohatá (je dochován výklad Žalmů a traktát o výrociích církevních učitelů; o českém kázání při korunovaci královny Žofie r. 1400 se dochovala jen zpráva). Vliv Jana z Mýta na Husa, mladšího jen o několik let, nebyl asi velký; zachovala se však jeho latinská promluva při bakalářské determinaci (promoci) Husově na podzim r. 1393.

PROMLUVA PŘI BAKALÁŘSKÉ DETERMINACI JANA HUSI

„Pozdravoval se strádaje.“ Tak se píše v první knize Elenchů, kde se pojednává o klamavé dvojsmyslnosti.

Ctihodní otcové a vzácní pánové!

5 Ačkoli užil Aristoteles těchto slov jako příkladu klamu, protože slovo strádaje podle souvislosti mění smysl věty, mohouc označovat buďto čas přítomný, anebo nedokonaný minulý – u něho má strádaje také význam „churavěje“, my se odchýlíme, a poněvadž nám nejde o sestrojování klamu,

nýbrž o odstraňování zahálky, můžeme slovu strádaje dát význam „pracuje“ a říci: „Pozdravoval se pracuje,“ zvláště proto, že náš kandidát bakalářství, jak to u lidí většinou bývá, měl zpočátku mysl churavou, ale potom mohutnou pracovitostí nabyl myslí zdravé. Můžeme tedy obzvláště o něm říci, že „prací se pozdravoval“.

Neboť jako je tělo schopno zdraví i churavosti, tak jsou i sama mysl a duch schopny zdraví i churavosti úměrně s výměrem dobrého zdravotního stavu, jak jej podává Cicero v druhé knize své Rétoriky: „Dobrý zdravotní stav je péče o zdraví a jeho neporušené uchovávání.“ Ale toto uchovávání se týká a musí se týkat právě tak těla, jako duše. Proto je zdraví zastoupeno jak v těle, tak v duši. Proč však říká Cicero, že „dobrý zdravotní stav je péče a neporušené uchovávání“? Zajisté proto, aby takovým výměrem ukázal, že se zdraví odvozuje z péče a práce. Proto, užijeme-li logické zásady o protikladech, ze strnulosti a zahálky rodí se churavost. Proto tedy nikoli strnulý, nýbrž „pracující se pozdravoval“.

Odtud vyvozují, že se cvičením a přiměřenou prací získává náležitě smíšený šťáv k uchování těla, vytrvalým studiem a prací se rodí znamenitá zdatnost k vyléčení duše; naproti tomu trvalou zahálkou a strnulostí vzniká duševní netečnost, která nakažuje mysl.

Z prvního tedy vzniká zdraví a tělesná zdatnost;
z druhého dobrota a statečnost ducha, taktéž půvabnost;
z třetího, prázdnota, churavost a myslí otupělost.
Prvním způsobem osvěžuje práce tělo, aby neochabovalo;
druhým zdokonaluje chování, aby se dokonalejším stávalo;
třetím myšlení upadá, protože se na scestí dostalo.

Kdo tedy budeš chtít se uzdravit, poslechni si dobrý předpis na lék: „Prací se pozdravoval.“

Řekl jsem především, že se cvičením a přiměřenou prací získává náležité smíšené šťávy k uchování těla. Přílišnou prací je totiž tělo stravováno, ale cvičením a prací se uchovává. Řekl jsem, že se přílišnou prací tělo stravuje, protože dokonce i

kapka vyhloubí kámen a nošením otře se prsten,
jak praví Ovidius, takto se přiznáváje. Ba i samo železo se opotřebovává ustavičným namáháním. Proto se i tělo vyhýbá přílišné práci. Je tedy třeba práci prokládat odpočinkem. Tak radí i sám Kato:

Starosti své, tak radím, nechť prokládáš radostmi druhdy...

Zahálkou se však rozleptává tělo. Vždyť i železo, nepoužívá-li se ho
45 k práci, bývá rozrušováno rzi. Také stojaté vody zasmrádají a plodice
v sobě červy zahnívají. Tak i lidské tělo strnulostí upadá. S touto obdobou
to vyjádřil Ovidius v první knize Listů z Pontu slovy:

Vidiš, jak lenivé tělo je zahálkou rozrušováno,
vidíš i zkázu vod, jestliže chybí jim vzruch.

50 Rovněž podle svorného hlasu všech lékařů lidská těla, vytrvale se
oddávající klidu, vystavují se nebezpečí nemocí a zdravotních potíží. Ba
netýká se to jenom lidí, nýbrž i samy stromy, jestliže jimi nehýbají a ne-
otřásají větry, rodí málo ovoce, jak dosvědčuje salernská škola. Chce-li
tedy kdo mít ovoce a tělesné zdraví, potřebuje cvičení prací, protože takové
55 cvičení působí na tělesné zdraví, například chůze po obědě, jak se to uvádí
v druhé knize Pozdějších analytik.

Za druhé jsem řekl, že vytrvalým studiem a prací se rodí znamenitá
zdatnost k vyléčení mysli. „Vždyť co jiného je zdraví duší nežli jejich
ušlechtilost? A co jiného choroba nežli jejich nepravosti?“ Tak praví cti-
60 hodný Boethius ve čtvrté knize O útěše filosofie, v próze šesté. Odtud také
ve filosofii spočívá zdraví a z ní se získává, protože „vůbec je filosofie lékem
ducha“, jak praví Cicero v třetí knize Tuskulských rozhovorů. Filosofie se
však nezískává bez velké práce a studia. Jako výsledek odtud vyplývá, že
z vytrvalé práce se rodí zdraví mysli. Jako totiž u těla, převládá-li dobrá
65 jakost, vzniká zdraví, tak i v duši, jestliže v ní vládne rozum, vzniká zdraví
mysli. Platón rozeznává tři části duše, první rozumnou, druhou hněvivou,
třetí chtivou neboli vášnivou. Říká pak, že tehdy má duše zdraví, když ji
veskrze ovládá rozum a když ji poslouchají obě nižší složky a když jsou ve
vzájemné shodě, když totiž hněvivost a vášnivost ani netouží po ničem,
70 ani neuvádějí do pohybu nic, co by z hlediska rozumu bylo neužitečné;
naproti tomu tenkrát podléhá duše chorobnosti a nezdravotě, když tyto
složky přemohou onu, která je jejich paní a královnou. To říkal Platón,
jak píše Apuleius ve spise O Sokratově božstvu. Vidíme tedy, kterak se
duševní zdraví získává prací. A to je to, co míní Seneka v druhém listě páté
75 knihy: „Ušlechtilé duchy živi práce.“ A proto, jak týž Seneka říká v sed-
mém listě, „s tělem se musí tvrději nakládat, aby špatně neposlouchalo“.
A tak se zdraví mysli získává prací. Tolik o druhém hlavním bodu.

Za třetí jsem řekl, že trvalou zahálkou a strnulostí vzniká duševní otu-
pělost, která nakažuje mysl.

80 Neboť trvalý klid je špatností výživná půda,

ba i více než pouhá půda, protože „zahálčivá strnulost nutně propukne ve

85 zločin“, jak praví Quintilián v jednadvacáté kapitole čtvrté knihy. Jako se totiž lidská duše tvrdými pracemi pozdravuje, jak nás poučil druhý bod, tak obráceně „je v zahálce ohlupována strnulostí“, a to jsou slova třiadvacátého listu Kassiodorova. Pročež

vyhni se zahálce každý, jež strnulostí je žití,
neboť když chabne duch, pak netečnost stravuje tělo.

A tolik o třetím hlavním bodu.

90 Tak je tedy zřejmé, že se prací získává náležité smíšení šťáv k uchování těla, vytrvalou prací se rodí znamenitá zdatnost k zachování duše; naproti tomu trvalou strnulostí vzniká duševní netečnost, která nakažuje mysl. Proto náš kandidát bakalářství vyhýbaje se zahálce dosáhl prací a cvičením zdraví, a tedy „prací se pozdravoval“.

95 Ale ačkoli je zdraví dvojí, tělesné a duševní, jak bylo z připomenutého zřejmé, a ačkoli první je potěšující, protože „nejžádoucnější je být zdrav“, jak je psáno v první knize Etik a v druhé knize Rétorik, a protože toto „zdraví je zdatnost těla“, jak stojí tamže v druhé kapitole první knihy Rétorik, nicméně náš kandidát bakalářství prvním pohrdal ve prospěch druhého, pilně pracoval, co se slušelo, a proto „prací se pozdravoval“.

100 Poněvadž Aristoteles podle výkladu Averroova na první knihu Fyzik, jak praví Eustratios, rozeznává dvojí život, činný a rozjímavý, přičemž tento nazývá „očisťující“, člověk „očisťující se“ nedbá tělesného zdraví. Proto vykládá taktó: Protože očisťující se a rozjímavý člověk vesměs odmítá ona cvičení, která jsou v životě pozemském, a protože si vyvolil život
105 rozjímavý a podle vlastní volby je odloučen od tělesného, vyzbrojil svůj rozum křídly a veskrze se oddává pozorování ve vyšších sférách, aby opustil všechno, co existuje toliko v čase a v pohybu, a aby byl uveden k bohu a jemu byl odhalen. Má však okovy těla, které mu brání ve studiu a maří pozvednutí mysli do výšin. Brzy se přiklání k nepřátelskému tělu, brzy zase
110 začíná proti němu válčit, vynalézaje všeliké trýznění, aby maso splaskávajíc bezmocně viselo a neodvažovalo se vztyčovat proti rozumu. Rozum pak sám, osvobozen jsa od tělesného zmatku, snoubí se s nejvyšší krásou a touží se zmocnit nejvyššího dobra, nic si nedělaje z toho, že tělo je zmučeno; naopak z jeho smutků pocituje potěšení jakožto z příčin, které ho podle
115 jeho vlastní volby uvolňují od smrtelného těla, od tvorby posměšků a od hrubosti. Když tedy rozjímavý člověk touží po takovémto štěstí, jakoupak bude projevovat péči o zdraví tělesné, staraje se o bohubilou činnost a o zaslíbení? Jako by řekl: Žádnou.

120 Tak náš kandidát bakalářství neměl péči o tělo pro zdraví mysli, nýbrž pro oslabenost těla, kterou utrpěl, jak se při zkoušce ukázalo, protože byl samým studiem zesláblý. Ale Aristotelův vykladač Averroes uvádí jeden

bod, který může dobře posloužit našemu kandidátovi, že totiž rozjímavý člověk dává křídla svému rozumu. A vskutku tento náš kandidát má křídla, neboť má jméno ptáka, protože se jmenuje Hus. A tak na křídlech se rozjímáním vznáší do vyšších sfér.

125 Husa je pak pták domácí, přinášející užitek, protože větší brka dodává písařům, jemnější peří peřinám, maso žaludku a trus polím. Jako strážce slouží celému domu, protože není živočicha, který by tak dobře cítil vůni člověka a poznával, jestliže se blíží, jako husa. Vždyť letopisy o skutcích Římanů, například Valeriovy a jiných spisovatelů, uvádějí, že se senonští Keltové, zvaní též Sireni a Burgucioni, při svém vpádu do Říma zmocnili celého města s výjimkou Kapitolia, ale vystoupit na Kapitolium se jim nezdařilo pro varovný křik husí. Odtud se Římanům posmívají, a proto bylo napsáno: „Po zásluze vděčíš husám, Říme, za to, že vládneš. Tvoji bohové 130 spali, ale husy bděly. Měl bys proto obětovat spíše husám než Jovovi. Necht vaši bohové udělají místo husám, od kterých, jak vědí, byli ochráněni, aby též sami nepadli do rukou nepřátelům.“ Hle, jaké vážnosti by se měly těšit husy v římské říši!

140 Posléze jsou husy pro lidi zdrojem rozkoše při jejich hodování. Neboť pokud jsou mladé, pobízejí nás k popíjení – husa totiž i housátka na pastvě říkají: pí, pí, to jest popíjej; když jsou pak starší, pobízejí nás, abychom si na nich pochutnali, jako teď a kolem svátku svatého Martina.

S touto husou lze právem srovnat našeho kandidáta, když se jmenuje Hus a na večer chystá dobré pohoštění.

145 Tak tomu má být, aby za námahu byla dáována milá odměna, protože, jak říká Kassiodorus, „je spravedlivé, aby každému jeho námaha prospěla, a jako při jejím vynakládání poznává nevýhody, tak aby po jejím skončení dosáhl odměny.“ A poněvadž se náš kandidát namáhal prací, na znamení odměny za vykonanou práci uděluji mu hodnost bakaláře svobodných 150 umění, aby mohl číst, disputovat a vykonávat ostatní úkony s touto hodností spojené zde v Praze i kdekoli jinde na světě. Ve jménu otce i syna i ducha svatého, amen.

1 v první knize *Elenchů*: Aristoteles, *Elenchi* (O klamných důkazech) 4,166a1; jde o sofisma „churavý je zdravý“, vyřčené za předpokladu, že „churavý“ znamená toho, který dříve stonal, nikoli toho, který nyní stůně. Mistr Jan z Mýta je si dobře vědom, že v textu lat. překladu Aristotela laborans znamená „churavějšího“, ale úmyslně dává participiu význam, který latinské slovo samo o sobě připouští, totiž „strádaje, pracuje“ – 6 *přítomný*: tj. ten, kdo strádá; *minulý*: tj. ten, kdo strádal – 15 *Cicero*: *Rétorika* (De inventione, O shledávání látky) II, 56,169 – 24 *smíšené šťáv*: v duchu středověké představy o působení šťáv v lidském těle na zdraví, povahu a fyziognomii člověka – 40 *Ovidius*: římský básník (43 př. n. l.–18 n. l.); *Epistulae ex Ponto* (Listy z vyhnanství v Pontu) IV, 10,5 – 42 *Kato*: vžitě označení pro neznámého autora sbírky veršovaných průpovědí, pocházející ze 3. nebo 4. stol. n. l. a přeložené ve 14. stol. i do češtiny (v. náš Výbor I, 472n.); pro cit. místo

srov. *Disticha Catonis* III, 6,1; druhý verš zní: námahu kteroukoli bys myslí dokázal snést – 47 *Ovidius: Ex Ponto* I, 5,5-6 – 53 *salernská škola*: jako učení salernské školy (slavné italské lékařské akademie z 12. stol.) se tradoval soubor veršovaných lat. zdravotních rad (*Schola Salernitana*, vyd. Baillièere, Paříž 1880) – 56 *Pozdějších analytik*: Aristotelova souboru *Analytica posteriora* II, 11,94b 10 – 60 *Boethius*: zprostředkovatel antické filosofie křesťanskému středověku († 524 n. l.); *De consolatione philosophiae* (O útěše filosofie) IV, próza 6, ř. 118 vyd. Stewardova-Randova – 62 *Cicero: Tusculanae disputationes* (Tuskulské rozhovory) III, 3,6 – 66 *Platón*: řecký filosof (427-347 př. n. l.) – 73 *Apuleius*: římský prozaik (2. stol. n. l.), působící v Africe; jeho spisy filosofického obsahu byly pro středověk jedním z pramenů poznání platónské filosofie; *O Sokratově božstvu*: spr. De Platone et eius dogmate (O Platónovi a jeho učení) I, 18 – 74 *Seneka: Epistulae ad Lucilium* (Listy Luciliovi) 31 (IV, 2), 4 – 75 *tjž Seneka: Epist.* 8,5 – 80 *Neboť trvalý klid ...*: *Catonis Disticha* I,2, 2 – 82 *Quintilián*: jde o spis, za jehož autora býval mylně označován římský řečník Quintilianus (1. stol. n. l.): *Declamationes* (Deklamace) IV, 7, s. 84, 3 vyd. Lehnertova – 85 *Kassiodorova*: pozdní římský historik a encyklopedista Cassiodorus († 585); *Variae* (Rozmanitosti) V, 28 – 86 *vyhni se zahálce...*: *Catonis Disticha* III, 5 – 96 *je psáno: Aristoteles, Etika Nikomachova* I, 9, 1099a 27; *Rétorika* II, 21, 1394b 13 – 97 *tamže: Aristoteles, Rétorika* I, 5, 1361b 3 – 100 *Averroova*: Aristotelův arabský komentátor Ibn Rušd (Averroes) z 12. stol.; místo nenalezeno – 101 *Eustratios*: nicejský řecký metropolitán v 2. pol. 11. stol. – 130 *Valeriový*: příkladová sbírka římského historika (1. stol. n. l.) Valeria Maxima uvedená omylem; jinak soupis četných zmínek o kapitolských husách u lat. spisovatelů v. *Thesaurus linguae Latinae* II, 124-125 – 133 *bylo napsáno: Ambrosius, Exaemeron* (Šestidení) V, 13, 44 (PL 14, 239) – 142 *kolem svátku svatého Martina*: kolem 11. listopadu; podnes „martinské husy“ – 146 *Kassiodorus: Cassiod. Var.* II, 33, 2

ŠTĚPÁN Z KOLÍNA

Mezi slavné kazatele z řad mistrů pražské university patřil Štěpán z Kolína († 1407), nadšený vlastenec a horlivý zastávce snahy o nápravu v církvi. Byl před Husem kazatelem v Betlémské kapli a měl na Husa velký vliv i jako kazatel a neúnavný karatel kněžské zkaženosti i jako kritický zastávce Viklefových názorů. Vedle výkladů na Izaiášovo prorocství a vedle úvodu k výkladu první knihy Mojžíšovy (je to snad úvodní přednáška z cyklu výkladů Starého zákona, věnovaná chvále bible) zachovalo se několik jeho latinských projevů, které pronesl na kněžských shromážděních (synodách) svolávaných arcibiskupem.

VAROVÁNÍ PŘED ODPUSTKY Z KÁZÁNÍ „OPATRŇE CHOĎTE“

Slyšte, praví prorok, slovo hospodinovo: „Polepšete své cesty a své úmysly. Bude-li váš soud nad člověkem a jeho bližním spravedlivý, nebudete-li utlačovat cizince, sirotka a vdovu, neprolijete-li nevinnou krev“, nedopustíte-li se ani krádeže, ani smilstva, ani křivého svědectví, „na věky